

Suriye'nin Arap Birliği'ne Dönüş Dinamiği

ÖMER ASLAN

Kaynak: Anadolu Ajansı

(Bu metin İngilizce orijinal versiyonundan tercüme edilmiştir.)

Giriş

Son iki yıldır, Arap Birliği'ne üye birtakım devletler, Suriye'nin tekrar bu çatı oluşumda yer alması için kademeli olarak bazı adımlar atmaktadırlar. Umman, Suriye ile diplomatik bağlarını hiç kesmemişti, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Bahreyn ise Şam büyükelçiliklerini yeniden açtılar. Cezayir, Irak, Tunus ve Lübnan gibi Arap devletleri ise Suriye'nin Birliğe dönüşü için çağrıda bulunmaktalar. Bölge dışı küresel aktörlere gelince ise, Rusya, Suriye'yi Arap Birliği'ne dönüş konusunda açıkça desteklemektedir. Geline nokta, Suriye rejiminin eski siyasi konumuna dönmesinin önünde engel teşkil eden bölge dışı tek küresel aktör Amerika Birleşik Devletleri olmaktadır. 2019 sonlarında ABD Kongresi'nden geçen ve Başkan Trump'ın onaylamasının ardından yürürlüğe giren Sezar Yasası, Suriye rejimine karşı çeşitli yaptırımlar öneriyor. Bunlar, rejimle iş yapan ve Suriye'nin yeniden inşasından kâr elde etmeyi amaçlayan şirket, birey ve kurumlara çeşitli yaptırımları içeriyor. Bu gelişmeler, hala Suriye'nin Arap Birliği'ne geri dönüşünün yakın olduğu anlamına mı geliyor? Arap Birliği üyeliği askıya alınan bir devletin geri dönüş süreci nasıl işliyor? Bu süreç, neredeyse 10 yıl sonra -eğer gerçekleşirse- ne gibi sonuçlar doğuracak?

Askıya Alınan Arap Birliği Üyeliklerinin Kısa Bir Tarihi

Arap Birliği'nin kuruluşundan bu yana, bazı devletlerin üyelikleri askıya alınmaya yaklaşmıştır. Ürdün Kralı Abdullah'ın, 1950 yılında 'Filistin'in Arap parçası' olan Batı Şeria'yı ilhak etmesi, İsrail ile ayrı bir barış anlaşması imzalayacağına dair çeşitli söylentilerin yayılmasına neden olmuştur. Bu duruma, Mısır liderliğindeki Arap Birliği çok sert bir tepki göstermiş,¹ Ürdün'ü üyelikten atma fikri Birliğin gündemine alınmış ama neticede bu durum gerçekleşmemiştir. Irak ise 1955 yılında Pakistan, İran, Türkiye ve Birleşik Krallık'la birlikte Bağdat Paketi'ne katıldığında, yine Mısır liderliğindeki Arap Birliği, Irak'ı üyelikten atmayı değerlendirmiş, ancak Irak üyeliğini sürdürmüştür. Tunus ise 1965'te Birlikten atılma riskiyle karşı karşıya kalmıştı. Cumhurbaşkanı Habib Burgiba, Mısır Cumhurbaşkanı'yla yaşadığı açık çatışma üzerine, 1958'de Tunus'u, 1961'de geri dönmeye karar verene kadar gönüllü olarak Birlikten

*Son iki yıldır, Arap Birliği'ne üye birtakım devletler,
Suriye'nin tekrar bu çatı oluşumda yer alması için
kademeli olarak bazı adımlar atmaktadırlar*

çekmiştir. Cumhurbaşkanı Habib Burgiba, 1965'te, Arap devletlerinin, İsrail'i BM paylaşım kararı kapsamındaki 1947 sınırlarıyla tanımayı gündeme alması gerektiğini söylediğinde Arap Birliği'nin damarına basmıştı. Ancak, Tunus'un üyeliği de askıya alınmamıştır.² Kuzey Yemen, Cumhurbaşkanı Ahmed Gaşmi'nin suikastındaki suçluluğu gerekçesiyle, 1978'de Güney Yemen'in Arap Birliği üyeliğinin askıya alınmasında ısrar etti.³ Arap Birliği, Güney Yemen'in üyeliğini resmen askıya almasa da ülkeyle olan siyasi ve diplomatik ilişkilerini dondurmuş, ekonomik ve teknik yardımını sonlandırmıştır. Bu karar, altı üyenin toplantıda yer almamasına rağmen alınmıştır.⁴ Irak, 1990'da Kuveyt'i işgal ettiğinde bile Arap Birliği, Irak'ın üyeliğini askıya almamış, ama Kuveyt sonraki on yıl boyunca diplomatik olarak yalnızlaştırılmıştır. Dolayısıyla, Arap Birliği çatısı altında yer alan devletlerin üyelikleri iki olay hariç nadiren askıya alınmıştır. Bu iki olay: Mısır'ın, 1979'da İsrail ile ayrı bir barış anlaşması imzalaması üzerine üyelikten atılması ve Suriye'nin, 2011'de sivil protestocuları öldürdüğü için üyeliğinin askıya alınması.

Arap Birliği'nin üyelikleri nadiren askıya alması, oy birliği kuralından kaynaklanan teknik zorluklar yüzünden değildir. Kuşkusuz, Arap Birliği Tüzüğü, dikkatli bir şekilde karar alma sürecine fiili bir 'oy birliği' kuralı getirmiştir. Oy birliğinin hukuken gerekmediği durumlarda bile (Tüzüğün değiştirilmesi için üyelerin üçte ikisinin onayının gerekmesinde olduğu gibi), 'Birliğin esas çabası mutabakat aramak üzerine kuruludur. Ancak, mutabakat kuralı önlerini kapattığında, Arap liderler birbiri ardına onu değiştirmeyi denemiştir. Suudi Arabistan Kralı Fahd'ın, 1981'de Ortadoğu barış teklifi Cezayir, Filistinliler ve Suriye tarafından reddedildiğinde, mutabakat kuralını 'çoğunluk' kuralına çevirme tekliflerini destekleme tehdidinde bulunduğu iddia ediliyor. Tehditleri meyve vermiş olacak ki, planı bir yıl sonra Birlik tarafından kabul edilmiştir. Ürdün de 1984'te, İsrail ile barış inisiyatifi planını yürürlüğe sokmak istediği için Birliğin çoğunluk kuralıyla karar vermesini talep etmiştir. Arap Birliği, Ağustos 1985 yılında Fas'ın Kazablanka kentinde gerçekleşen zirvede, diğer konuların yanında mutabakat kuralını da tartışmaya açmaya çalışmış, ancak Cezayir, Suriye, Güney Yemen ve Irak toplantıda bulunmadığından teklifi oylamaya sunmamıştır. Gerçekten de Arap Birliği, Mısır'ın üyeliğinin askıya alınmasından sonra 1980'lerin başında çoğunluk kuralını yerleştirmeye daha azimli görünüyordu. Komiteler kurulup değişiklik önerileri hazırlandı. Değişiklikler Konsey kararlarının üçte ikilik bir çoğunlukla

alınacağını ve ortak askeri güçlere ilişkin Yüksek Konsey kararlarını denetlemek için devlet başkanlarına yeni yetkiler verileceğini öngörüyordu. Bu teklifler 1982 ve 1984'te tartışılrsa da geçirilemedi.⁵

Ancak, her şeyden önemlisi Arap Birliği Tüzüğü, bir üye devletin üyeliğinin askıya alınmasının hangi şartlarda olacağına dair pek bir şey söylemiyor. Tüzüğün 18. Maddesi geniş anlamda, “Birlik Konseyi bu Pakt’tan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmeyen herhangi bir Devleti söz konusu devlet hariç diğer tüm Devletlerin oy birliğiyle alınacak bir kararla Birlikten ihraç edebilir.” demektedir. Bu yükümlülüklerin içeriğinin, herhangi bir zamandaki tanımı oldukça siyasi olabileceği gibi 1979’da Mısır’ın ve 2011’de Suriye’nin üyelikleri de oy birliği olmaksızın, üye devletlerin oy çokluğuyla askıya alınmıştır.

Mısır’ın İhraç Edilmesi

Arap Birliği, Mısır’ı büyük ölçüde İsrail ile ayrı bir barış anlaşması (Camp David Anlaşması) imzalayarak, diğer üyelerin ayağını kaydırıldığı için ihraç etmiştir. O zaman bile, Suudi Arabistan ve Umman, Mısır’ın atıldığını görmeye istekli değildi.⁶ Carter yönetimi, Suudi Arabistan’ı Mısır’la ikili ilişkilerini sürdürerek Mısır’ın bölgede dışlanmamasını sağlamaya teşvik etmişti. Ayrıca, 1974’ten 1978’e kadar Mısır’a üç milyar dolardan fazla ekonomik ve 1,8 milyar dolar değerinde askeri yardım yapmış olan Suudi Arabistan’a⁷, Mısır’a yardımlarını sürdürmesi için yoğun baskı uyguladı. Ancak Suudi Arabistan, Mısır diğer Arap ülkelerine danışmadan böyle bir girişimde bulunduğu için hakarete uğramış hissetmekle kalmamış, Mısır’ı yalnızlaştırmaya yönelik bölge çapındaki çabalara katılsın diye yoğun baskı altına girmişti.⁸ Carter Yönetimi, Camp David sonrası ortaya çıkan gerilimin daha da tırmanmaması ve en azından, taraflar arasında birbirlerine açıktan saldırılarda bulunmadan, ‘bir sükûnet dönemi’ yaşanmasını temin etmek için Suudi Arabistan ile Mısır arasında arabuluculuk yapmaya çalıştı.⁹ Fakat, Suudi Arabistan’ı zorlayan ilk korku bölgesel kamuoyunun tepkisi, Filistinliler,¹⁰ Irak ve Suriye’nin¹¹ başlatabileceği muhtemel bir istikrarsızlığın tetiklenmesi, ikincisi ise bir dış tehdit, bölgeyi karıştırıp kitleleri harekete geçirme potansiyeli olan İran’daki kargaşaydı.¹²

***Mısır’ın Birliğe dönüşü de on yıl önceki
atılma kararı kadar siyasiydi***

Bu yüzden, Mısır'ın Birliğe dönüşü de on yıl önceki atılma kararı kadar siyasiydi. Başka bir deyişle Mısır, bir anda Arap Birliği Tüzüğünden kaynaklanan yükümlülüklerini hatırladığı için 'Arap ailesine' dönmedi. Mısır'ın döndüğünde de İsrail ile barış anlaşmasını sürdüreceğine dair kimsenin şüphesi yoktu. Aksine, başka birkaç siyasi faktör bu sonuçta rol oynadı. Öncelikle, İran'ın, İran-Irak savaşının galibi olarak ortaya çıkışının heyulası Suudi Arabistan'ı, Mısır'ın karşı hamlesine çok ihtiyaç olduğuna ikna etti. Cumhurbaşkanı Sedat, İran'a karşı Irak ordusuna yardım etmeye başlamıştı ve Mübarek döneminde de Mısır, İran-Irak savaşı boyunca bu politikayı sürdürdü.¹³ Cumhurbaşkanı Mübarek, sadece İran-Irak savaşı cephesinde değil Afganistan cihat sahnesinde de Sedat'ın izini takip etti. Afgan mücahitlere askeri yardımı özenle sürdürürken, kendi ülkesinde 'radikal' Müslüman olarak gördüklerinin Afganistan'a gidip Sovyetlere karşı savaşmasına izin vererek orada ölmelerini umdu.¹⁴

Mısır'daki ekonomik gerileme ve 1986'da polislerin düzenlediği gösterilerin de işaret ettiği istikrarsızlık emareleri de Suudi Arabistan'ı, Mısır'ı desteklemeye ikna etti. Bunun yanında, Mısır, Libya'nın¹⁵, devlet gazete ve radyosunda yaptığı birkaç provokasyona rağmen¹⁶ diğer Arap devletlerine saldırılarını durdurarak doğru bir tutum sergilemişti. Mısır'ın üyeliğinin askıda olduğu on yılda, Suudi ekonomik yardımı azaltılmış ama tamamen kesilmemişti. CIA tahminlerine göre 1986 ile 1988 arasında, Mısır'ın tekrar kabulünden önce Körfez devletleri Mısır'a bir milyar doları aşkın nakit ve 235 milyon dolar da proje yardımı vermişti.¹⁷ Körfez ve diğer Arap ülkeleriyle istihbarat iş birliği¹⁸ dâhil gizli temaslar da devam etmişti. ABD, dönemin bölge dışı rakipsiz küresel aktörü olarak bu süreci gizlice destekledi çünkü, Mısır'ın dönüşünü sağlayarak Ürdün, Tunus, Fas ve Suudi Arabistan gibi 'ılımlı' dediği ülkeleri güçlendirmek istiyordu.¹⁹

Daha önce üyeliği askıya alınmış bir devletin, dönüşünün gösteriş tarafına da değinmek gerekir. Mısır'ın, Arap Birliği üyeliğinin askıya alınması örneğinde, her ne kadar Mısır Arap çatısı altına dönmek istese de dönmek için yalvarmadı. Mısır'ın dönüşüne ihtiyaç olduğunu hisseden Arap Birliği'nin kendisiydi. Söylentilere göre, "Mısır Arap dünyasından izole edilmedi, Araplar Mısır'dan izole edildi"²⁰ diye düşünen Sedat gibi Mübarek'in de Mısır'ın Arapları değil Arapların Mısır'ı kaybettiğine şüphesi yoktu. Mısır, Dışişleri Bakanı Butros Gali'nin aktif katkıları sayesinde Afrika Birliği Teşkilatı'ndaki yerini ve etkinliğini zaten sürdürüyordu.²¹ 1980'lerde Mısır-Amerikan güvenlik ilişkisi ve askeri ve ekonomik yardım bağları da geliyordu. Ancak günün sonunda Mısır'ın dönüş kararı, Suriye ve Libya'nın katılmadığı 1989 zirve toplantısında Arap Birliği'nin on iki üyesi tarafından alındı.

Yine de Mısır'ın Arap Birliği'ne dönüşü, Araplar arası ilişkilere damga vuran derin şüpheliği ortadan kaldırmadı. Mısır'ın, Irak işgalini püskürten uluslararası koalisyona iki bölük göndererek Irak'a karşı Kuveyt'i desteklemesi²² ve iddialara göre Kuveyt yetkililerine sorgu ve işkence teknikleri konusundaki diğer yardımları²³ bile, Körfez'de Mısır veya Suriye'ye duyulan içkin güvensizlik duygusunu gidermedi. 'Şam Beyannamesi'nin kaderi bu durumu mükemmel bir şekilde gösteriyor. Bahreyn, Kuveyt, Katar, Suudi Arabistan ve BAE, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) üyeleri olarak Mısır ve Suriye ile 1991'de güvenlik iş birliği anlaşmasını imzaladı. Körfez'in mali yardımı karşılığında Mısır ve Suriye, Körfez'i korumak için askeri destek sözü verdi. Ancak, Mısırlı eski diplomat Nebil Fehmi'nin de dediği gibi Körfez, Mısır ve Suriye'nin askeri teklifini reddetti²⁴, çünkü şartlar değiştiğinde Mısır veya diğer herhangi bir Arap askeri gücünün küçük Körfez krallıklarını hedef almayacağına emin olamıyordu. Bilakis Suudi yetkililer, Mısır'la daha yakın bağlar kurmak isteyen sivil projelere bile güvenemiyordu. ABD'nin eski Suudi Arabistan Büyükelçisi (1989-1992) Chas Freeman'a göre, 1989 sonlarında Tiran Boğazı üzerinde Sina ile karşısındaki Suudi kıyılarını birbirine bağlayacak bir köprü ve geçit kurma projesi, Mısır'a güvenilemeyeceği sonucuna varan Suudi Kraliyet ailesi tarafından kabul edilmedi.²⁵ Birinci Körfez Savaşı'ndan sonraki daha yakın ilişkiler bile, Körfez ekonomilerinde daha fazla Mısırlının istihdam edilmesine neden olmadı. Aksine, 'Suudileştirme' politikası isteklerine rağmen sürmekte olan Suudi yabancı iş gücünün istikametini, Araplardan Güney Asya'ya döndürme süreci kesintisiz devam etti.

Suriye'nin Üyeliğinin Askıya Alınması

Suriye'nin Arap Birliği üyeliği, 2011'de rejim karşıtı protestolarda sivilleri öldürmesi nedeniyle askıya alındı. Ama gerçek neden bu olamaz çünkü, Suriye rejimi dâhil Birliğin birkaç üyesi daha önce sivil protestocuları şiddetle bastırmıştı ama Arap Birliği üyelikleri askıya alınmamıştı. Dolayısıyla Suriye'nin üyeliğinin askıya alınması, 'Arap Pakı yükümlülüklerini yerine getirmemekten' ziyade açık kamuoyu ve bölge dışı aktörlerin baskılarının bir sonucuydu. Suriye'nin üyeliğini askıya alma kararı oy birliğiyle de alınmadı; yirmi iki üyenin on sekizinin verdiği bir çoğunluk kararıydı. Arap Birliği'nin birkaç üyesi de zaten bunun kötü bir karar olduğunu düşünüyordu. Umman, Mısır'ın atılması örneğinde olduğu gibi

Suriye'nin Arap Birliği üyeliği, 2011'de rejim karşıtı protestolarda sivilleri öldürmesi nedeniyle askıya alındı. Ama gerçek neden bu olamaz çünkü, Suriye rejimi dâhil Birliğin birkaç üyesi daha önce sivil protestocuları şiddetle bastırmıştı ama Arap Birliği üyelikleri askıya alınmamıştı

Suriye ile ilişkilerini de hiç koparmadı. Suriye rejimi, son iki yılda iç savaşta topraklarını isyancılardan geri aldıkça yaklaşık on yıl sonra Suriye'yi geri getirmeye hazır olduğunu gösteren Arap devletleri de arttı. Umman, 1981 gibi erken bir tarihte Mısır ile Irak dâhil Körfez devletleri arasında ara buluculuk yaptı²⁶ ki aynısını şimdi Suriye ile de hayli hayli yapabilir. Irak, Lübnan ve Cezayir de Suriye'nin dönmesi için çağrı yapıyordu.

O halde Suriye'nin Arap Ligi'ne geri dönüş ihtimalini değerlendirirken nelere bakmalıyız? Gecikme gerçekten de şaşırtıcı. Mısır örneğinde, Suriye ve Libya ikna edilmeliydi. Suudi Arabistan'ın, İran'ın Irak karşısındaki zaferinin ve Mısır içinde yaşanabilecek muhtemel bir kargaşanın endişesi karşısında tehdit altında hissetmesi gerekmişti. Suriye'de ise, Katar ve Suudi Arabistan dışında tüm Arap ülkeleri Suriye'nin dönüşüne desteklerini açıkladı. Arap Birliği Genel Sekreteri Ahmed Ebul Geyt, 2019 başlarında Suriye'nin dönüşü için henüz mutabakat oluşmadığını söylemişti.²⁷ Fakat, cevabın mutabakat eksikliği olmadığını gördük. Arap Birliği çok rahat çoğunluk kararıyla Suriye'yi geri getirmeye karar verebilir. Gecikmenin nedeninin, diğer Arap Birliği üyelerinin Suriye rejiminin baskıcı doğasına duyduğu bir tür ısrarlı şüphe de olmadığını söylemeye gerek yok çünkü, Arap Birliği'nin böyle özel bir kaygısının zaten olmadığı biliniyor.

Suriye'nin Dönüşünün Dinamiği

Arap devletlerinin, Suriye'nin Arap Birliği'ne geri dönmesini istemesinin nedenleri değişkenlik göstermektedir. Lübnan, Arap Birliği çatısı altında doğrudan rejimle Suriyeli mültecilerin dönüşü için yapılacak tartışmalarda daha güçlü bir konumda olup süreci hızlandırmak istiyor. Ürdün de aynısını ve Suriye ile ticaret hacmini arttırmak istiyor. BAE, Suriye'yi Arap ailesine geri getirip, yeni bir statüko arayışını 'Arap' dili ve menfaatleri örtüsüne bürümek istiyor. Kendi bakış açısından Suriye'yi diriltmekte hiçbir risk görmüyor çünkü Şam ve Bağdat'taki tarihi Arap güç merkezleri çoktan yıkıldı ve Mısır, finansal anlamda Körfez Arap yardımına ve askeri anlamda da Rusya, ABD ve Çin gibi dış güçlere bağımlı durumda.

Fakat, hala Suriye'nin dönüşünden önce değinilmesi gereken konular var. Suriye'nin yeniden inşası konusu bunlardan biri. Başkan Trump, Suudi Arabistan'ın Suriye'nin yeniden inşasını fonlayacağını söyledi²⁸ ama tahmini maliyete bakılırsa Suudi Arabistan'ın bunu yapabileceğini veya faturayı tek başına üstlenmek isteyeceğini düşünmek zor. Petrol fiyatlarındaki düşüş, Libya ve Yemen'deki pahalıya patlayan maceralar ve COVID-19'un ikincil etkileri düşünüldüğünde Suudi Arabistan bunun altına imza atamayabilir. Üstelik,

Körfez'den (veya başka bir yerden) Suriye'nin yeniden inşasına gelecek mali yardımlar İmad Harb'in de haklı olarak belirttiği gibi İranlı şirketlere yarayıp²⁹, uluslararası yaptırımlar ve pandemi nedeniyle yoğun baskı altındaki İran ekonomisini kurtarabilir. Çin, bu kaygının azaltılmasına veya hafifletilmesine yeniden inşa için borç vererek ve Çin'in pratiği olduğu üzere Çinli şirketleri piyasaya getirerek ortamı kalabalıklaştırıp kontratlar için rekabeti arttırarak yardımcı olabilir. Suriye'nin müstakbel Körfez ortakları da bunu, Ortadoğu'da, özellikle de 1970'lerin başından³⁰ 1980'lere kadar³¹ Irak'ta inşaat ve teknik yardımda biraz deneyimi olan Hindistan'a taşere edebilir. Kısacası, İran'a can damarı sunmadan Suriye'nin yeniden inşasına yardımcı olmanın yolları bulunsa da bu, Suriye'nin dönüşünü gerçekten isteyen birçok aktörün hassas bir çalışmasını gerektirecek.

Bununla alakalı olarak Suudi Arabistan, Suriye'nin Arap Ligi'ne dönüşünün uzun bir süredir algıladığı Suriye, İran ve Hizbullah 'üçgeninin' ihya edilmesi ve İran'ın Irak'taki nüfuzunun devam etmesi anlamına geleceğinden endişe ediyor. Kral Selman yakın zamanda Hizbullah'ın silahsızlandırılması çağrısında bulunarak İran'ın bölgedeki rolüne duyduğu derin kuşkuvarını tekrar tekrar dile getirdi.³² Suriye rejiminin, İran ve Hizbullah ile olan bağlantılarına dair herhangi bir taahhütte bulunmak isteyip istemeyeceği ve ne ölçüde taahhütte bulunabileceği gelecek için belirleyici bir dinamik olacaktır.

Arap Birliği, Suriye iç savaşına siyasi bir çözüm ufukta görünene kadar bir adım atmakta tereddütlü olmaya devam edecektir. Mısır Dışışleri Bakanı Semih Şükri, geçen yıl siyasi bir çözümün Suriye'nin dönüşüne dair bir diyalogu kolaylaştırabileceğini söylemişti.³³ Ülkede Suriyeli olmayan askeri güçlerin ve çeşitli milislerin statüsü, Şam ile Kürt bölgeleri arasındaki ilişkiler ve mülteciler ile ülkesinde yerinden edilenlerin dönüşü gibi önemli konuları netleştiren bir siyasi çözüme ulaşılmadan Suriye'nin dönmesine izin verilirse, Suriye, Arap Birliği'ni çatışmayı çözme müzakerelerine çekmek ve Arap devletlerini bir pozisyon almaya zorlamak için bir platform olarak kullanmayı deneyebilir. Henüz sürmekte olan bir iç savaştan çıkamamış üyeliği askıda bir devletin dönüşünü yönetmek de Arap Birliği için yeni bir olgu. Lübnan, 1975'ten 1990'a kadar iç savaş yaşamış olsa da Arap Birliği üyeliği askıya alınmamış ve Arap Birliği' de kurumsal olarak, en azından bir Arap Caydırıcı Gücü (Suriye güçlerinin kontrolünde olsa da) göndermekle, Lübnan'a daha fazla müdahil olmuştu. Yemen'deki iç savaş da Arap Birliği için Suriye kadar karmaşık olmadı. Yemen, zaten Birliğin küçük bir üyesiydi ve Arap Birliği daha önce 1972³⁴ ve 1979'daki³⁵ ara buluculuk çabalarıyla bu süreçlere müdahil olmuştu. Fakat, Suriye vakası, rejimin son kazanımlarına rağmen Rus, Amerikan ve Türk askeri güçlerinin varlığı, çeşitli milis ve silahlı gruplar, Şam

Ülkede Suriyeli olmayan askeri güçlerin ve çeşitli milislerin statüsü, Şam ile Kürt bölgeleri arasındaki ilişkiler ve mülteciler ile ülkesinde yerinden edilenlerin dönüşü gibi önemli konuları netleştiren bir siyasi çözüme ulaşılmadan Suriye'nin dönmesine izin verilirse, Suriye, Arap Birliği'ni çatışmayı çözme müzakerelerine çekmek ve Arap devletlerini bir pozisyon almaya zorlamak için bir platform olarak kullanmayı deneyebilir

ile Kürt bölgeleri arasındaki gelecek ilişkiler ve Sezar Yasası'nın yürürlüğe konmasından yeni Amerikan yönetiminin politikalarına kadar çeşitli bilinmezler ışığında hala oldukça karmaşık bir durumda.

İkinci konuyla [ABD yönetiminin tavrı] ilgili olarak, Suriye ile ilişkileri normalleştirme planı böyle bir hamlenin İran üzerindeki 'azami baskı' kampanyasını bozacağından korkan Trump yönetiminin itirazlarıyla karşılaşmıştı. İran'da üst düzey bir nükleer bilimci olan Muhsin Fahrizade'ye düzenlenen, birçok kişinin İsrail'i suçladığı suikast, Trump yönetiminin son iki ayında tüm gücüyle saldıracağını gösteriyor. Her ne kadar gelecek Biden yönetimi İran'la ilişkilerinde muhtemelen yaptırımlardan çok diplomasi ve müzakere yoluna girecek olsa da Suudi Arabistan, BAE ve Mısır'a Suriye'nin Birliğe döndürülmesi için hızlı bir yeşil ışık yakılması ihtimali çok düşük.

Suriye dönecek olursa, İsrail ile 'normalleşme' mevzusu da değinilmesi gereken son konudur. Filistin davası çok uzun bir süre Arap Birliği'ne meşruiyet sağladı. Arap Birliği, üyelerinin birbirlerini açıktan itham edip ayıplayarak birbirlerine baskı kurmak için kullandıkları bir araç haline gelmişti. Bugün BAE, Umman, Sudan ve Bahreyn İsrail ile ilişkilerini normalleştirirken Suudi Arabistan ve Fas sırada görünüyor: Suriye'nin bu konudaki duruşuna ilişkin nasıl bir geçici anlaşmaya varılacak? Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esed, İsrail ile normalleşme ihtimaliyle ilgili konuşurken bunun İsrail'in Golan Tepeleri'ni iade etmesi şartıyla mümkün olabileceğini söyledi. Devlet Başkanı Esed, Katar ve Kuveyt dışındaki Körfez Arap devletlerinin İsrail ile ilişkilerini resmen normalleştirmesine sessiz bir eleştiri bile getirmedi.³⁶ Suriye'nin Birleşmiş Milletler Daimî Temsilcisi Beşşar Caferi, Golan Tepeleri'nin iadesinin şart olduğunu ve başkenti Kudüs olacak bir bağımsız Filistin Devleti'ni desteklediklerini belirtti.³⁷ Aynı zamanda, Suriye rejimi İsrail karşısında yalnız kalmamak isteyebilir. Öyle görünüyor ki Suriye'nin Arap Birliği'ne dönüşü tamamlanmadan önce 'İsrail ile normalleşme' konusunda bir tür gizli anlaşmanın sağlanması gerekecek.

Aynı Tas Aynı Hamam

Arap Birliği üyelerinin çoğunluğunun hükümetleri farklı nedenlerle Suriye'nin dönüşünü iple çekiyor görünüyor. Lübnan ve Ürdün gibi bazıları bunu milyonlarca mültecinin Suriye'ye dönüşünü kolaylaştırmak için isterken, BAE gibi diğerleri de bölgede Türkiye'nin Libya, Irak ve Suriye'ye akınlarını püskürtecek yeni bir statükonun inşasına yardımcı olması için Suriye'yi geri almayı bu kadar çok istiyor. Bu makale, Suriye'nin Birliğe geri getirilmesinde bir gecikme yaşıyorsa, Arap Birliği'nin önceki askıya almalarının tarihinin bize bunun oy birliği kuralından kaynaklanmadığını gösterdiğini savunuyor. Suriye'nin dönüşü, Mısır'ın 1989'daki dönüşünden üç açıdan çok daha karmaşık. ABD 1980'ler boyunca Mısır'ın dönüşü için açıktan bastırırken Trump yönetimi Suriye rejimi üzerindeki baskısını arttırmak için Sezar Yasası'nı yürürlüğe koydu. Gelecek Amerikan yönetimi, SDG ile ilişkileri, Suriye'de gelecekte Rus ve İran varlığı ve siyasi çözüm dâhil Suriye politikasını yeniden değerlendirmek zorunda olacaktır. Bunun yanı sıra, Suriye'nin Hizbullah ve İran ile olan bağları ve dönüşünün Arap isyanları öncesinin bir canlanması olup olmayacağı konusu var. Son olarak, bir de Suriye'nin İsrail ile normalleşme sürecini basitçe kabul edip duruma ayak mı uyduracağı yoksa Golan Tepeleri'nin iadesinde ısrar mı edeceği sorusu var.

Fakat, geçiş dönemi konuları arasında adalet, barış, insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü, şeffaflık ve iyi yönetişimin Suriye'nin dönüşünün önkoşulları olarak hiç tartışılmaması hem ironik hem de öğretici. Arap Birliği, aynı tas aynı hamam eski koşullara dönmek ve bir şey olmamış gibi yoluna devam etmek istiyor ama onca yaşanan hadisenin ardından artık eski koşulların mevcut olmadığından ise haberi yok.

Arap Birliği üyelerinin çoğunluğunun hükümetleri farklı nedenlerle Suriye'nin dönüşünü iple çekiyor görünüyor. Lübnan ve Ürdün gibi bazıları bunu milyonlarca mültecinin Suriye'ye dönüşünü kolaylaştırmak için isterken, BAE gibi diğerleri de bölgede Türkiye'nin Libya, Irak ve Suriye'ye akınlarını püskürtecek yeni bir statükonun inşasına yardımcı olması için Suriye'yi geri almayı bu kadar çok istiyor

Referanslar

- 1- Barnett, *Dialogues in Arab Politics: Negotiations in Regional Order*, 94–95.
- 2- Barnett, s. 150–51.
- 3- National Intelligence Daily Cable, 1 Haziran 1978, <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP79T00975A030700010086-6.pdf>, s. 1–3
- 4- Thomas W. Lippman, 'Arab League Blames S. Yemen for N. Yemen's Death', *The Washington Post*, 3 Temmuz 1978, <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1978/07/03/arab-league-blames-s-yemen-for-n-yemenis-death/c87a6802-ad8d-4d43-a71f-c6d69efb1cob/>
- 5- 'The Arab League and the Question of Consensus', *Near East and South Asia Review*, 17 Ocak 1986. <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP87T00289R000200720001-8.pdf>, s. 16–17
- 6- Barnett, s. 195
- 7- 'Egypt, the Arabs, and the Peace Process: An Intelligence Assessment', 15 Nisan 1982, <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP83B00232R000100090003-1.pdf>
- 8- Mesela bkz. "220. Memorandum of Conversation." Foreign Relations of the United States, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v09Ed2/d220>; 218. Memorandum of Conversation, Foreign Relations of the United States, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v09Ed2/d218>
- 9- 312. Memorandum From the Ambassador to Egypt (Eilts) to President Carter, Washington, 21 Kasım 1979. Foreign Relations of the United States, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v09Ed2/d312>
- 10- Hindistan Başbakanı Morarji Desai ABD'nin Hindistan Büyükelçisi Robert Goheen'e bir çözümün önünde durup Körfez devletlerini Mısır-İsrail barışını reddetmeye zorlayanların Körfez'e yerleşmiş Filistinliler olduğunu söyledi. 'PM Desai's Views on Various Topics: Egypt-Israel, Afghanistan, Kampuchea', 8 Haziran 2020, <https://aad.archives.gov/aad/createpdf?rid=159631&dt=2776&dl=2169>
- 11- "220. Memorandum of Conversation." <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v09Ed2/d220>
- 12- Barnett, s. 196
- 13- Egypt, the Arabs, and the Peace Process: An Intelligence Assessment', <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP83B00232R000100090003-1.pdf>, s. 4–6
- 14- Owen L. Sirrs, *A History of the Egyptian Intelligence Service : A History of the Mukhabarat, 1910–2009*, s. 140–41.
- 15- Sirrs, s. 157
- 16- Interview with Ambassador Nicholas A. Veliotis, *Association for Diplomatic Studies and Training*, https://www.adst.org/OH%20TOCs/Veliotis,%20Nicholas%20A.toc.pdf?_ga=2.235464517.596483868.1603560149-673453766.1603094932, s. 174
- 17- 'Egypt: Mubarak's Visit', 19 Ocak 1988, Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP06T00412R000707480001-4.pdf>, s.4
- 18- Sirrs, s. 162
- 19- Veliotis, s. 174
- 20- Interview with Hermann Eilts. *Association for Diplomatic Studies and Training*, https://www.adst.org/OH%20TOCs/Eilts,%20Herman.toc.pdf?_ga=2.266314443.596483868.1603560149-673453766.1603094932, s. 54. Sedat Carter Yönetimi yetkilileriyle Mart 1979'da yaptığı bir toplantıda "Filistinlileri koruma iddiasında bulunanlar Libya, Suriye ve Irak iken Arap Ligi'ni tutup tutmamam gerektiğini soracağım. Öyleyse, alın gitsin. Hepsi titriyor. Biz burada titremiyoruz. Bu Afrika ülkelerinin hiçbir lideri açık bir arabayla dolaşamıyor. Buradaki (Mısır'daki) 40 milyon insan Arap dünyasının rüyasıdır. Diğerleri bedevi." 220. Memorandum of Conversation.
- 21- Veliotis, s. 174
- 22- Sirrs, s. 161

- 23- Sirrs, s. 162
- 24- Nabil Fahmy, *Egypt's Diplomacy in War, Peace and Transition*. Palgrave, 2020, s. 27
- 25- 'The Search for a New Regional Order in the Middle East: Reality & Aspirations', *Al Sharq Strategic Research*, <https://research.sharqforum.org/2020/02/04/the-search-for-a-new-regional-order-in-the-middle-east-reality-aspirations/> s. 94
- 26- 'Egypt, the Arabs, and the Peace Process: An Intelligence Assessment', 15 Nisan 1982, <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP83B00232R000100090003-1.pdf>, s. 4
- 27- "No Consensus yet for Syria Return: Arab League Chief." 11 Şubat 2019. <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-arabs-idUSKCN1Qo14R>
- 28- Trump: Saudi to pay 'necessary Money' to help rebuild Syria, *Al Jazeera*, 25 Aralık 2018, <https://www.aljazeera.com/news/2018/12/25/trump-saudi-to-pay-necessary-money-to-help-rebuild-syria>
- 29- Imad K. Harb, 'The Trickiness of Syria's Return to the Arab League', 29 Mart 2019, Arab Center Washington DC, http://arabcenterdc.org/policy_analyses/the-trickiness-of-syrias-return-to-the-arab-league/
- 30- 'Indo-Iraqi Relations: Military Supply and Oil Diplomacy', Diplomatic Cable sent from American Embassy in New Delhi to Secretary of State Washington. 11 Temmuz 1973, <https://aad.archives.gov/aad/createpdf?rid=54204&dt=2472&dl=1345>
- 31- 'India: Interests in the Persian Gulf', *Central Intelligence Agency*, Ağustos 1981. https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0000631185.pdf, s. 7
- 32- 'UN General Assembly: Saudi Arabia's King Salman calls for Hezbollah to be disarmed', *Arab News*, 23 Eylül 2020, <https://www.arabnews.com/node/1738936/saudi-arabia>
- 33- 'FM: Political Settlement in Syria Could Allow Dialogue on Damascus' AL return', *State Information Service*, 11 Eylül 2019, <https://www.sis.gov.eg/Story/141552/FM-Political-settlement-in-Syria-could-allow-dialogue-on-Damascus%27-AL-return?lang=en-us>
- 34- 'Representatives to meet as border skirmishing continues'. Central Intelligence Bulletin, <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP79T00975A023000070001-8.pdf>, s. 9
- 35- '274. Memorandum from Secretary of State Vance to President Carter', *Foreign Relations of the United States*, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-8ov18/d274>
- 36- <https://ria.ru/20201008/asad-1578780353.html?in=t>; mülakatın tamamı için: <https://ria.ru/20201008/siriya-1578713979.html>
- 37- 'Al-Jafaari: Golan is a Syrian Territory that we struggle to restore completely', *SANA*, 26 Ekim 2020. <http://www.sana.sy/en/?p=207526>

YAZAR HAKKINDA

Dr. Ömer Aslan, Al Sharq Forum uzman araştırmacılarından olup Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim üyesidir. Doktorasını Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünden alan Aslan'ın çalışmaları arasında Al Sharq Forum tarafından yayımlanan iki araştırma raporu ve hakemli akademik dergilerde yayınlanmış dört akademik makale yer almaktadır. Ordu ve Siyaset ilişkileri, Dış Aktörler ve Askeri Darbeler, Terör ve Radikalleşme alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

AL SHARQ STRATEJİK DÜŞÜNCE KURULUŞU HAKKINDA

Al Sharq Stratejik Düşünce Kuruluşu, demokratik katılım, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog ve sosyal adalet ideallerini teşvik etmek amacıyla, tarafsız ve titiz bir yaklaşımla araştırma yapmayı üstlenen bir düşünce kuruluşudur.

Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +90 212 603 18 15
Faks: +90-212-603 1665
E-posta: info@sharqforum.org

research.sharqforum.org

SharqStrategic

AL SHARQ
STRATEGIC
RESEARCH